

7. Машбиц Е. И., Андриевская В. В., Комиссарова Е. Ю. Диалог в обучающей системе / Е. И. Машбиц, В. В. Андриевская, Е. Ю. Комиссарова. – К.: Вища школа, 1989. – 184 с.

8. Панфилова А. П. Инновационные педагогические технологии: Активное обучение: учеб. пособие для студ. высш. учеб. заведений / А. П. Панфилова. – Изд. центр «Академия», 2009. – 192 с.

9. Сенько Ю. Диалог в обучении // Вестник высш. шк. – 1991. - №5. – с. 35-40.

10. Петровская Л. А. Компетентность в общении: социально-психологический тренинг. – М.: Изд-во МГУ, 1989. – 216 с.

УДК: 159.9: 376

І. В. Шавенко

Особливості виховання дітей з вадами мовлення

Анотація. Стаття присвячена означенню специфіки організації у початковій ланці освіти психолого-педагогічного супроводу дітей із вадами мовлення. Авторка окреслила суть проблеми навчання і виховання дітей початкової школи з вадами мовлення, систематизувала форми роботи, що сприяють розвитку усного і писемного мовлення.

Ключові слова: молодший шкільний вік, навчально-виховний процес, вади мовлення, комунікативні навички, інтерактивний профіль.

И. В. Шавенко. Особенности воспитания детей с нарушениями речи

Аннотация. Статья посвящена определению специфики организации в начальном звене образования психолого-педагогического сопровождения детей с нарушениями речи. Автор определила суть проблемы обучения и воспитания детей начальной школы с нарушениями речи, систематизировала формы работы, способствующие развитию устной и письменной речи.

Ключевые слова: младший школьный возраст, навчально-виховний процес, нарушения речи, коммуникативные навыки, интерактивный профиль.

I. V. Shavenko. Features of the education of children with speech impairments

Summary. The article is devoted to the definition of the specifics of the organization in the initial stage of education of psychological and pedagogical support for children with speech disorders. The author outlined the essence of the problem of teaching primary school children with speech effects, systematized the forms of work, that promote the development of oral and written speech.

Key words: junior school age, educational process, speech disabilities, communication skills, interactive profile.

Постановка проблеми. Важливою умовою успішного навчання у школі є

звукотворна і розвинута відповідно до вікової норми фонематична, лексико-граматична, семантична підсистеми мовлення дитини, що забезпечують оптимальність розвитку мовленнєвого спілкування, а також навичок читання і письма. Розвиток мовлення детермінує формування соціокультурної поведінки дитини, сприяє її загальному інтелектуальному розвитку. Разом з тим існує певна категорія дітей – діти із вадами мовлення, що потребують додаткової уваги педагогів та психологів у площині особистісного становлення.

Мовленнєві порушення у дітей шкільного віку ранжуються від легких проявів мовленнєвих недоліків (наприклад, дефекти вимови певних звуків мовлення при нормальному розвитку основних компонентів мовленнєвої діяльності) до глибоких (виражених) розладів мовленнєвої здатності, що перешкоджають вербальній комунікації і впливають на різні сторони психічного розвитку. Значна частина мовленнєвих розладів призводить до специфічних труднощів у навчанні, таких як хронічне невстигання із письма (що часто супроводжується із труднощами читання – дислексією), що, у свою чергу, формують стійку негативну реакцію на процес навчання у школі. Глибинні порушення мовлення спричиняють специфічні відхилення у розвитку інших вищих психічних функцій (уваги, пам'яті, уваги, вербально-логічного мислення), негативно впливають на емоційно-вольову та особистісну сферу дитини. У контексті означеного не потребує доведення актуальність психолого-педагогічного супроводу дітей із вадами мовлення у системі навчально-виховного процесу.

Аналіз досліджень і публікацій з теми. Проблема психолого-педагогічного супроводу дитини із вадами мовлення у навчально-виховному процесі активно обговорюється науковцями психолого-педагогічного (О.Г.Івановська, А.К.Колеченко, С.А.Михальська, Т.О.Піроженко, Г.В.Чиркіна та ін.) та спеціального (Л.І.Аксенова, Б.А.Архипов, Л.І.Белякова Б.П.Пузанов, В.І.Селіверстов, С.М.Шаховська та ін.) спрямування. В цілому науковою спільнотою визнається, що *порушення мовлення* – збірний термін, що використовується для позначення відхилень від прийнятої у даному мовному середовищі мовленнєвої норми, котрі повністю або частково перешкоджають мовленнєвому спілкуванню і обмежують можливості соціальної адаптації людини (А.К.Колеченко, О.Г.Івановська, Г.В.Чиркіна та ін.). Серед причин, які зумовлюють порушення мовлення, розрізняють: 1) *біологічні чинники* – патогенні фактори, що впливають переважно у період внутрішньоутробного розвитку дитини та у період пологів (гіпоксія плоду, родові травми тощо), а також у перші місяці генези буття (мозкові інфекції, травми тощо)[1;4]; 2) *соціально-психологічні фактори ризику* пов'язані головним чином з психічною депривацією дітей (неадекватні моделі виховання дитини, педагогічна занедбаність, дефекти мови оточення тощо) [4]. Порушення мовлення самі не зникають і без спеціально організованої корекційної логопедичної роботи можуть негативно позначитися на всьому подальшому розвитку дитини.

Важливу роль у корекції порушень мовлення, і зокрема – соціально-психологічної етіології, відіграє цілеспрямований педагогічний вплив у

зкладах освіти. Психолого-педагогічний супровід дітей із вадами мовлення потребує дотримання певних умов: *гігієнічних*, що забезпечують охорону органів зору, слуху: дотримання санітарно-гігієнічних вимог до шумового фону у класі; *соціально-психологічних*: створення простору правильного мовлення навколишніх людей, забезпечення змістовності дитячого життя, сповненого мовленнєвою практикою; *методичних*: гарантованого забезпечення вчителів методичною літературою із розвитку мовлення. І якщо гігієнічні та соціально-психологічні умови психолого-педагогічного супроводу дітей із особливими потребами у початковій школі контролюються адміністрацією та педагогічним колективом, то методична складова, на наш погляд, представлена в освітньому просторі недостатньо. Огляд науково-методичної літератури із досліджуваної проблеми дозволяє констатувати, що переважна кількість методичних посібників зорієнтована на формат навчання дітей, тоді як особливості організації *виховання* дітей із проблемами мовленнєвого розвитку потребує більш ретельного вивчення.

Постановка завдання. Дане дослідження є спробою розширити уявлення вчителів початкової школи щодо специфіки виховання молодших школярів із вадами мовлення. Ми мали за мету презентацію елементів власного досвіду з даної проблеми.

Виклад основного матеріалу дослідження. Педагогічна практика свідчить, що діти із вадами мовлення мають проблеми із адаптацією до навчального процесу, переживають труднощі входження до дитячого колективу, мають проблеми із вербалізацією своїх емоцій, станів, настрою. Як правило, вони не можуть дати чіткий і зрозумілий сигнал про настання втоми, про небажання виконувати завдання, про дискомфорт.

Задля окреслення суб'єктивних труднощів молодших школярів із вадами мовлення щодо виявлення комунікативних умінь інтерактивного профілю (уміння встановлювати контакт, вести діалог, використовувати форми мовного етикету, закінчувати розмову тощо) нами було виконано емпіричне дослідження. Базою дослідження було обрано КЗ НВК «ДНЗ–ЗОШ» № 291. Вибірку склали 25 дітей віком 6–8 років із різними проблемами мовленнєвого розвитку. В організації дослідження ми виходили з того, що комунікативна діяльність являє собою складну багатоканальну систему взаємодії людей. Основними складовими аспектами комунікативної діяльності є *функціональний*, що визначає сферу і спрямованість комунікації; *комунікативний*, що обумовлює обмін інформацією; *інтерактивний*, що регулює взаємодію партнерів по спілкуванню; *перцептивний*, що організує взаємосприймання, взаємооцінки і рефлексії у спілкуванні.

Діагностика особливостей виявлення дітьми комунікативних умінь *інтерактивного профілю* були використані індивідуальні діагностичні бесіди на теми «Моя улюблена іграшка», «Мовленнєві ситуації», «Розглядання картинки». Аналіз отриманих даних засвідчив переважання серед дітей вибіркової сукупності низького рівня виявлення комунікативних умінь інтерактивного профілю (64%). Діти цієї групи мали труднощі у контактуванні із дорослим, не використовували мовних засобів для встановлення контакту, ставили прості питання за змістом картинки, самостійно закінчували діалог, переключаючи увагу на інші види

діяльності. Можна констатувати недостатність рівня розвитку комунікативної сфери респондентів: у молодших школярів із вадами мовлення переважають низький (64%) та середній (24%) рівні сформованості даних ознак, що потребує цілеспрямованої корекційно-розвивальної роботи. Зважаючи на те, що комунікативні уміння формуються у людини лише у процесі спілкування із оточенням, успішність та інтенсивність їх формування залежать у тому числі від того, наскільки конструктивною є система формувального впливу, нами була спланована та впроваджена у практику виховної роботи *система заходів психолого-педагогічного супроводу*, зорієнтована на розвиток комунікативно-інтерактивних умінь дітей. Ми виходили з того, що для мовленнєвого та інтелектуального розвитку молодших школярів із мовленнєвими вадами важливо використовувати ігрові технології, зокрема – роботу із казкою [2; 3; 5].

Корекційно-розвивальна робота із казковим сюжетом (спільне розказування казки із розігруванням окремих епізодів, гра-драматизація (наприклад, за казкою «Пан Коцький»), ілюстрована розповідь казки, складання власної казки, міні-вікторина «Впізнай героя казки» тощо) розвиває мовлення і мислення, сприяє вирішенню проблем соціалізації молодшого школяра. Особливо важливим є моральний урок казки для системного виховного впливу: казка допомагає торкнутися глибинної ціннісно-мотиваційної структури особистості (А.К.Колеченко, Н.М.Токарева та ін.) [3; 5].

Висновки. Корекційно-розвивальний контекст психолого-педагогічного супроводу виховання дітей із вадами мовлення передбачає інтеграцію зусиль усіх ланок освітнього простору. Основними напрямками є 1) консультативна робота із педагогами-вихователями; 2) корекційно-розвивальні ігри, зорієнтовані на розвиток комунікативно-інтерактивних умінь дітей з вадами мовлення, їх впровадження у практику навчально-виховної роботи з дітьми; 3) просвітницько-консультативна робота із батьками щодо розвитку комунікативно-мовленнєвих умінь дітей із вадами мовлення.

Список використаної літератури

1. Коррекционная педагогика: Основы обучения и воспитания детей с отклонениями в развитии / Б. П. Пузанов, В. И. Селиверстов, С. М. Шаховська, Ю. А. Костенкова; під ред. Б. П. Пузанова. Москва: Академия, 1998.
2. Пироженко Т. А. Коммуникативно-речевое развитие ребенка: монография. Киев: Нора-принт, 2002. 308 с.
3. Притчи, сказки, метафоры в развитии ребенка / под науч. ред. А. К. Колеченко. Санкт-Петербург: Речь, 2006. 296 с.
4. Специальная педагогика / Л. И. Аксенова, Б. А. Архипов, Л. И. Белякова [и др.]; под ред. Н. М. Назаровой. Москва : Академия, 2004.
5. Токарева Н. М. Казка і творча активність п'ятикласників. Педагогіка і психологія. 1995. № 3 (8) – С.66–71.